

THE DISAPPEARED LITURGICAL RANK - OIL CONSECRATION FOR DEAD, ACCORDING TO LITURGICAL COLLECTION NO. 64 (XV - XVII C.), KEPT IN THE SCIENTIFIC ARCHIVE OF BAS

Galya Gospodinova

gachebg@abv.bg

Scientific Archive at the Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract: *In the 15th - 16th centuries, the so-called oil lighting for the deceased was carried out. This missing liturgical rank is kept in liturgical collection No. 64 (XV - XVII c.), stored in the Scientific archive – BAS. Tracking it will give an idea of how this oil lighting was done. Liturgical Collection No. 64 is the earliest transcript, which stores the entire sequence.*

Keywords: Anointment; Deceased; Ritual; Collection; Complaint

ИЗЧЕЗНАЛИЯТ ЧИН - МАСЛОСВЕТ ЗА ПОКОЙНИК СПОРЕД БОГОСЛУЖЕБЕН СБОРНИК № 64 (XV – XVII В.), СЪХРАНЯВАН В НА – БАН

Гая Господинова

Научен архив на Българска академия на науките, София, България

Резюме: През XV – XVI в. е извършван т. нар. Маслосвет за покойник. Това изчезнало последование е съхранено в Богослужебен сборник № 64 (XV – XVII в.), съхраняван в НА – БАН. Проследяването на чина ще даде представа за това как е извършван този маслосвет. Богослужебен сборник № 64 е най – ранният препис, който съхранява цялото последование.

Ключови думи: маслосвет; покойник; ритуал; сборник; оплакване.

Данните, с които разполагаме от библейските текстове се отнасят до това - какви са местата за погребване, поведението спрямо покойниците - чужденци, начините за приготвяне на тялото на покойника и държането на близките след загубата на техен човек. Според Свещеното Писание местата, в които са извършвани погребения са: гробниците (Бит. 23:6), пещерите, нивите (Бит. 23: 20); (Бит. 49: 30-31); под дъба (Бит. 35:8), край

пътя (Бит. 35:19); (Бит. 48:7); в дълбочината на ямата (Езек. 32: 23); в бащиния гроб (Съд. 8: 32); (Съд. 16: 31) ; (2 Цар. 2: 32); в градината (4 Цар. 21: 26) и изсечен в скала (Исая 22: 16); (Мат. 27: 60) и др.

Помазване с масло се е извършвало по различни поводи в старозаветен и новозаветен план – част от ритуал за признаване и утвърждаване на върховен цар (3Цар. 1: 34); когато нещо се осветява (Изх. 28:41); (Изх. 30: 25-30); (Изх. 40: 9-15) (Лев. 8: 10); признак за святост (Пс. 89: 20); при болест (Яков 5: 14); помазване на тялото за погребение (Марк 14:8); (Йоан 12: 3-7), а за праведните и мъдрите „миро да не липсва от главите им“ (Еклес. 9:8). От друга страна светото миро се забранява за „човешката плът“, то е предназначено само за свещенодействащите - Аарон и синовете му (Изх. 30:32); забранява се също помазване при предаване на гибел (Михей 6: 15).

В старозаветна епоха съществували забрани, които се отнасят за погребване на покойниците. Пример за това е Авраам, когато се представил за пришълец и поискал място от хатейците, за да погребне Сара (Бит. 23:4). Пришълците и заселниците (чуждоземците) са смятани за чужденци, които трябвало да бъдат погребвани в отделни гробища.

Според думите отправени към Юдейския цар се вижда, че погребването на нечестивците също трябва да бъде отделено от останалите (Ерем. 22: 19). Под покойници - „чужденци“, са смятани и обесените¹ какъвто е примера с Юда Искарот. Той се разкаля след предателската си постъпка и отнел живота си чрез обесване. С цената на кръвта от тридесетте сребърника е закупена грънчарева нива (според предреченото от Еремия), в която да се погребват чужденци (Мат 27: 5-7). Практиката свързана със загуба на близък човек според библейските текстове е „порязвания по месата“ (Лев. 19: 28) и „бръснене между очите“ (Второзак. 14: 1). Ако някой се допре до мъртво тяло е смятан за нечист в продължение на седем дни (Числ. 19: 11-13); (Второзак. 26: 14). Има правило за близките на починалия, относно т. нар. „даване за мъртвец“ - да

¹ В Стария Завет обесените, са били смятани за проклет от Бога - „Ако някой извърши престъпление, което заслужава смърт, и бъде умъртвен като го обесиш на дърво, да не остане тялото му през цялата нощ на дървото, но непременно да го погребеш в същия ден, защото обесеният е проклет от Бога, така да не оскверниш земята, която Господ твоят Бог ти дава в наследство“. Втор. 21: 22 - 23).

бъде чисто и придобито по честен начин (Второзак. 26: 14). Подобно разбиране за чистота имат първите християни и за тялото на починалия. Подготовката му изисквала да бъде измито и чисто (Деян. 9: 36), а очите му били затваряни с ръце (Бит. 46: 4), като го целували (Бит. 50 :1), балсамирали (Бит. 50 : 2), (Бит. 50 : 26) и оплаквали с т. нар. нареждания (3 Цар. 13: 30), (3 Цар. 14: 13). Новозаветните текстове свидетелстват за последните дни преди Възкресението на Исус и показват, че Той предрекъл Своята подготовка за погребение чрез излятото миро върху неговото тяло (Мат 26: 12). Ев. Матей дава сведение, че тялото на Христос е обвито в „чиста плащаница“ (Мат. 27: 59), а според ев. Йоан, плащаницата е с ароматите според юдейските обичай (Йоан 19: 40).

Най – ранните сведения за ритуали извършвани над починалите е от ерата на палеолита когато костите на починали са оцветявани с червена боя и са реконструирани с помощта на варовикова паста (Shivarov, 2011: р. 15), (Shivarov, 1992). Оплакването на мъртвеца в гръцката античност е утвърден ритуал (Petkanova, 2011: р. 45). Открити са т. нар. „слъзници“, които са предназначени, за да се пълнят със съзи – материално доказателство за любовта и скръбта (Petkanova, 2011: р. 45). Всички тези акценти дават представа каква е старозаветната и новозаветната практика свързана с погребалните обреди. Постановленията от Картагенския поместен събор (419 г.) и Шестия Вселенски събор издават практиките свързани с покойника, които са прилагани до времето на провеждането им т. е. до V-VII в. Картагенският събор (419 г.) дава свидетелства за покойника, които засягат богослужебната дисциплина. Едни от най-важните забрани са: да не се дава свето причастие на умрели и да не кръщават вече починали².

Същата забрана отнасяща се до причастието се съдържа и в Правило 83 на Шестия Вселенски събор (680/681 г.)³. От тези постановления

² Картагенски поместен събор, Правило 26, гласи: *Постановено е да не се дава свето причастие на умрели, понеже е написано: „вземете, яжте“ (Мат. 26:26), а пък телата на мъртви не могат нито да взимат, нито да ядат. Така също презвитери, поради незнание, да не кръщават вече починали.*

³ Правило 83 гласи: *„Никой да не дава свето причастие на тела на умрели, понеже е писано: „Вземете яжте“ (Мат. 26:26), а телата на мъртви не могат нито да взимат, нито да ядат.*

може да заключим, че най-вероятно са принасяли светите дарове за починали, защото погребалните обреди през първите християнски векове са свързани с литургията (Avxentii, 2006: p. 446). Липсата на самостоятелност на чинопоследванието определя молитвите, които са включени в него да са вероятно изричани по време на заупокойни литургии (Milosevic, 2011). Правило 50 от Картагенския събор, потвърждава тази практика и определя:

„Светите дарове да се пренасят само от неяли ... А ако се извършва вечерно време поменаване на някои епископи или на други починали, тогава да се четат само молитви, ако се окаже, че ония, които я извършват, са обядвали.”⁴ От схолията на антиох. Патриарх Теодор Валсамон отнасяща се до правило № 83 на Трулския събор, научаваме, за практика, която се е извършва с починал архиерей: „А че на архиереите, подир смъртта [им], турят в ръце свети хляб и тъй ги погребват мисля, че е за прогонване на злите духове и са да бъде напътствуван с него към небесата удостоеният с великото и апостолско обетование.” (Tsankov, Stefanov and Tsanev, 1913: 338) Картагенският събор се постановява, че ако епископ умре и остави за свои наследници еретици или езичници, е анатема, а името му да не се споменава от Божиите свещеници⁵. Друго правило № 140 от същия поместен събор определя - ако епископ облече в монашеско облекло девица, за да запази девическото целомъдрие, то

4 Картагенски поместен събор, Правило 50, гласи: „ Светите дарове да се пренасят само от неяли. Изключение става в един ден на годината, в който се извършва Господнята вечеря. А ако се извършва вечерно време поменаване на някои епископи или на други починали, тогава да се четат само молитви, ако се окаже, че ония, които я извършват, са обядвали.”

5 Правило 92 гласи: „Определено е и следното, че ако някой епископ предпочете пред църквата еретици или езичници, били те негови сродници или не, и ги остави за свои наследници, такъв епископ и когато умре, да е анатема и името му да не се споменава от Божиите свещеници, нито пък да бъде оправдаван с това, че е умрял без завещание, защото, щом е бил поставен за епископ, трябвало е веднага да се разпорежи с имуществото си по закона и както прилича на званието му.”

този епископ не подлежи на никакво осъждане⁶. Според народните обичай, когато почине някой, то дрехите му се свалят и той се облича с нови дрехи. След това се обръща с главата на запад и се покрива с бяло платно. Запалва се свещ и кандило и се чете Псалтира⁷ (Попов, 1890). В Православната църква погребението се смята за обред. В Източната-Сирийска църква, то е едно от светите тайнства на църквата. Във всички религии, ако покойник не се погребее се смята за безчестие (Avxentii, 2006: p. 67).

Нетленните останки на починалия християнин се смята като признак на святост. Съществува обичай в някой манастири, при които след определен период от погребване се е изкопавал гробът и ако тялото на починалия монах е изтляло, то се смята като белег за несправеден живот. Като условие за канонизация е наличието на приятен аромат от останките на починалия⁸. Редът определен за погребение в Православната църква винаги се смесва с местни практики и езически обичаи.

Например, чупене на чинияс вода след изнасяне на покойника от домът му; изнасяне на жалейки и дарове навън през нощта когато е погребението; поставяне на монети в устата му (или на челото му); поставяне на ястия и подаръци при ковчегата (Petkanova, 2011: 49), „окачване на коси от страна на жените и девойките в знак на скръб“ и т. н. (Petkanova, 2011: 49). Съществува практика, която не се извършва над починал свещеник. Свързва се с поставяне на лента на челото на покойника с

6 Правило 14 гласи: „Постановява се също така, че ако някой епископ облече в монашеско облекло, или е облякъл вече, девица, която още не е навършила двадесет и пет години, подбуден от необходимост, за да се запази девическото целомъдрие, застрашавано от опасност, било че има подозрение за някой любящ я, който има власт, било че някой иска да я отвлече, или пък тя самата е била сломена от някаква смъртоносна опасност, или най-сетне епископът е извършил това по молба на нейните родители или на наставниците ѝ, за да не би да умре без монашески чин, такъв епископ не може да бъде подхвърлян на никакво осъждане от съборното постановление, което определя горната възраст за обличане в монашеска дреха.“

7 Попов, Ив. Тъжачки (оплаквания на мъртъвци). В: СБНУ, Кн. 2, с. 64 – 65, се съобщава, че в Крушево е имало обичай, когато се получи скръбна вест за някой, който е починал в чужбина, то дрехите му се простират и над тях се „нарежда“ (Попов, 1890).

8 Вж: Canonization / Канонизация [<http://www.pravenc.ru/text/1470233.html>], (Last view: 01.09.2019)]

изображение на Иисус Христос, Божията Майка и Йоан Богослов (обикновено с надпис („Трисветое“), след измиването му, асоциирайки се по този начин с венеца, с който трябва да се увенчае главата на християнина в Царството небесно⁹.

Богослужебен сборник № 64 съхранява изчезналото последование наречено „маслосвет“ за покойник. Той е от XV – XVII век и се съхранява в сбирка X от НА – БАН. Първата част от този препис (л. 1- 208) според съдържанието си е Требник. Водните знаци, които са открити в тази част на преписа: сърце в кръг (№ 4310 от 1400 г.), полуносорог (№ 9936 от 1403 г.) и лък със стрела (№ 792 от 1406) (Kodov, 1969: p. 107), отнасят паметника към най – ранния период от появата на чина т. е. 1400 – 1406 г.

С други думи, това е и най-старият препис, който съхранява изчезналото последование¹⁰. Тази част на ръкописа е писан със среден полуустав с редки ударения и надредни знаци. Заглавията са писани с везано писмо и червенослов. В Сборник №64, последованието е поместено след чина на маслосвет (елеосвещение) извършван от 7 свещеника. То обхваща листовете 62а – 87а.

Означено е като: **Унѣ ѿцѣнѣ' мѣсла Оусѣпшѣ ннокѣ н вѣлцѣ.** Самото заглавие определя, че маслосветът е за иноци т. е. монаси и т. нар. белци т. е. светски човек. В последованието са включени следните елементи: **Бѣлвнѣ бѣ;** **Трнсвятое: Оѣы бѣ;** Молитва към Пресветата Троица: **прѣтаа троице;** **Господнята молитва: Оусѣ на ...; Гн помѣн;** **Възглас: прѣте поклонѣ се;** **Псалм: жнвѣ въ помощь**

(Пс. 90); **слѣ і нѣа;** **тропар глѣвѣинаин мюѣдрѣ; слѣ;** **помены гн; тебе грѣ;** **помѣоун ме;** **канон глас 2 с песни от 1 до 6 глас и ирмоси (л. 62б – 65а);** **слава - Блѣоутрѣбѣ мѣтн твоѣ Гн (л. 65а);** **кондак на глас 2 - Ъже ѿ на оусѣпшаго рава твоѣго (л. 65а);** **икос Вѣшнѣ н везнаѣелны всѣдрѣжнтелю (л. 65а);** **песни от 7 до 9 глас с ирмоси и слави;** **нататък са стихирите на св. Теофан глас. 1 - подобен: прѣхвалнѣ мѣ - Тебе спѣе мѣнѣ твоѣго слѣкаго прнѣстнѣ... (л. 67б);** **слава – Паѣе вѣнѣ**

9 Вж: *Wreath / Венчик* [<http://www.pravenc.ru/text/150357.html>], (Last view: 01.09.2019)]

10 Това е най- стария препис, който съхранява и още едно изчезнало последование водоосвещаване на нов месец, съдържащо се на л. 9а – 20 б.

твога сѣсе ѡвещанїа также око ... (л. 68а); Богородичен – Хѣ оумѣн твою рождѣнне Мѣн
дѣо ... (л. 68а); следва Великата ектения от 17 прошения, казвани от
свещеника или дякона; възглас: **Иѣко ты юен възкрѣсенїе ѣ жнвоть ѣ покон ...** (л.
69б); следва прокимен глас 1, казван от първия свещеник, - **Дѣша юго въ влѣгы
въдворнѣ се ...** (л. 69б); стихира - **К тевѣ гн въздвѣгѣ дѣшю мою ...** (л. 69б); Четене
на Апостола (1 Солун. 4:13-17) (л. 69б-70а); **мїр ти; прѣклоуѣдрѣ; ѡлѣнь дѣвѣ;**
аллоуѣдрнѣ – Блѣкнѣ югоже нзвѣра ... (л. 70а); Евангелие от Йоан (6:40-54); възгласи
(л. 70б-71а); молитвата; **Бѣ вѣкуны, на нже възврѣже равѣ твоѣ ѡ урѣва мѣре ...** (л.
71а-72б). Между тази и следващата молитва има възглас: **Иѣко ты юен
въскрѣсенїе ѣ жнвоть ѣ покон ...** (л. 72б); молитвата „**Бѣ дѣховоль ѣ всакоу пѣтн ...** (л.
72б-73а); **Иѣко ты юен жнвоѣ ѣ покон ...** (л. 73а). След този възглас продължава
втория свещеник с прокимен глас 2 и стихирата - **к тевѣ гн въздвѣгѣ дѣшю мою**
(л. 73а); следва четене от 1 Кор. 15: 20-28 (л. 73а-73б); Преди евангелското
четене има Мир ти (л. 73б); **Прѣклоуѣдрѣ** (л. 73б); **аллїлїа** (л. 73б); **ѡлѣнь дѣвѣ** (л. 73б);
аллїлїа (л. 73б); **влѣкнѣ югоже нзвѣра** (л. 73б); Евангелие на Йоан 6:48-54 (л. 73б-
74а); просителна ектения (л. 74б); възглас **Иѣко мѣтнѣк ѣ ѡвѣко ...** (л. 74б);
молитвата **Гн гн ѣже скрѣвѣнї оутѣшенїе ...** (л. 74б-75а); молитвата **Бѣ дѣховоль ...** (л.
75а); третия свещеник казва прокимен глас 3 – **Дѣша юго въ влѣгы въдворнѣ се ...**
(л. 75а); **стихира К тевѣ гн възвоу ...** (л. 75а); следва четене от 1 Кор. 15: 39-45 (л.
75а-75б);

Мир ти (л. 75б); **Прѣклоуѣдрѣ** (л. 75б); **аллїлїа** (л. 75б); **ѡлѣнь дѣвѣ** (л. 75б);
аллїлїа (л. 75б); Евангелие от Йоан 6: 35-39 (л. 75б-76а); просителна ектения
(л. 76а-76б); възглас - **Иѣко мѣтнѣк ѣ ѡвѣколювѣцѣ ...** (л. 76б); молитвата **Влѣко гн бѣ
всѣдрѣжнѣлно прнклоннѣ оуѣхо ...** (л. 76б-77а); четвъртият свещеник казва прокимен
глас 4 - **Дѣша юго въ влѣгы** (л. 77а); стихира **К тевѣ гн въздвѣгѣ ...** (л. 77а); следва
четене от Апостола - Римляни 14:6-9 (л. 77б); Мир ти (л. 77б); **Прѣклоуѣдрѣ** (л. 77б);
аллїлїа (л. 77б); **влѣкнѣ югоже нзвѣра** (л. 77б); Евангелие от Матей 11: 27-30 (л. 77б-
78а); просителна ектения (л. 78а); възглас (л. 78а); молитва **Бѣ бѣ нѣшь ѣже
жнвнѣцѣ ннѣн на нѣса ...** (л. 78а-79а); нататък е молитвата: **Бѣ дѣховѣ; (л. 79а)** петият
свещеник казва прокимен глас 5 - **Дѣша юго въ влѣгы** (л. 79а); стихира **К тевѣ гн**

въззову ... (л. 79а); следва четене от Апостола 1 Кор. 15: 47-57 (л. 79а-80а); Мир ти (л. 80а); Прѣмоудрѣ (л. 80а); аллілѹїа (л. 80а); Блѣкень его же нзвѣра н прнѣ (л. 80а); Евангелие от Йоан 5: 17-24 (л. 80а-80б); просителна ектенія (л.80б-81а); нататък са възгласите Мир ти (л. 81а); Прѣмоудрѣ (л. 81а); аллілѹїа (л. 81а); Блѣкень югѣ же нзвѣра (л. 81а); Евангелие от Лука 12: 32-39 (л. (81а-82а); възгласи Мир ти (л. 82а); Прѣмоудрѣ (л. 82а); аллілѹїа (л. 82а); Блѣкень югѣ же нзвѣра (л. 82а); Евангелие от Йоан 5:24-30 (л. 82а-82б); следва просителна ектенія (л. 82б-83а); възглас И҃ко мѣтнѣтъ н ѹлѣкѣлюецъ ... (л. 83а); молитва Г҃н І҃ѹ Х҃ѣ Кѣ нѣшь, прѣклоннѣв нѣса съшѣ ... (л. 83а-83б); молитва Бѣ дхѣвъ (л.83б); шестият (в ръкописа е означен като седми) свещеник казва прокимен глас 7 Дѣша югѣ въ влѣгѹхъ въдворнт се (л. 83б); стихира К тѣвѣ г҃н въззову кѣ мон ... (л. 83б); Апостолско четене 1Кор. 15:29-34 (л. 83б-84а); възгласите - И҃ко да г҃ъ кѣ нѣшь ... (л. 84а); Мѣтъ вжнѣю і҃ цѣтѣво нѣноѹе ... (л. 84а); И҃ко мѣтнѣтъ н ѹлѣкѣлюецъ ... (л. 84а); молитва Бѣ ѣже юдѣн страшнѣ н велнкѣ н прѣславнѣтъ ... (л. 84а-84б); молитва Бѣ дхѣвъ ... (л. 84б); седмият (това е всъщност шестия) свещеник казва прокимен глас 6 - Дѣша югѣ въ влѣгѹхъ въдворнт се (л. 84б); стихира К тѣвѣ г҃н въззову ... (л. 84б); Апостолско четене 1Кор. 15:12-17 (л. 84б); (тук липсва лист, който съдържа продължението на четенето, а също и частта от Евангелското четене.

На следващия л. 85а се вижда че Евангелието е от Лука 12: 38-40); просителна ектенія (л. 85а); възглас И҃ко мѣтнѣтъ влѣгѹхъ (л. 85а); молитва Бѣ кѣ нѣшь съдѣтелю н влѣодѣтелю въсакоѹе тварн ... (л. 85а-88б); възглас Ты во ѹсн възскрѣнѣе н жнѣѣ н покон ... (л. 86а); прокимен глас 4 – Съ дхѹхъ прѣвнннн сконѹавшнх се ... (л. 86б); Въ поконци твоемѣ г҃н (л. 86б); слава Ты і҃ ѹсн Бѣ съшѣдѣ въ адѣ (л. 86б); Ёдѣна ѹтѣа (л. 86б); заупокойна ектенія (л. 86б-87а); молитва Бѣ дхѣвъ (л. 87а); ѹтнѣншоу херѹѣвѣ (л. 87а) и отпуст . Една от най- древните молитви - „Боже на духовете и на всяка плѣт...” в това последование е използвана от всичките седем свещеници, с изключение на шестия, който е поставен в ръкописа под № 7. Това не бива да се смята за някаква специфика в последованието, а по – скоро е породено от обърканите листа при реставрационната подредба. Така седмият свещеник- участник в чина е

поставен под № 6, л. 83б, а мястото му трябва да е на л. 84б. Цифровото означаване с червенослов ясно определя това. Листовете са объркани най-вероятно заради началните еднакви думи на л. 83б и 84б, които започват с „*боу твоемоу*“. Така молитвата „Боже на духовете и на всяка плът...“ е произнасяна в края на частта отслужвана от единия свещеник и преди началото на прокимена изказван от следващия. Наблюдава се, че частите на всеки един от 7 – те свещеници образуват едно малко чинопоследование, което от своя страна включва елементите: прокимен (на съответния глас), стихира, апостолско четиво, възгласи, евангелско четиво, просителна ектения, молитва и накрая молитвата: „Боже на духовете и на всяка плът...“. Евангелските четива използвани в т. нар. Маслосвет над покойник са от Йоан, Матей и Лука, а използваните апостолски четива са от 1Коринтяни, Римляни и 1Солунци. В препис № 64 на л. 84б се съдържа част от 1Кор. 15:12-17, след този лист трябва да има още, защото следващия л. 85а продължава с евангелието от Лука 12: 38-40 т. е. апостолското и евангелското четиво са сляти – първия без край, а втория без начало. Така или иначе се открива какви са били частите от Св. Писание използвани в чинопоследованието. Според елементите включени в състава на чина, отслужван от всеки свещеник (изброени по-горе) може да определим, че при шестия и седмия свещеник липсват евангелските четива, просителната ектения (при седмия - л. 83б-84а) и възгласите (при шестия - л. 84б-85а).

Забелязва се, че при заупокойната ектения, се допуска да бъде произнасяна от дякона или от свещеника. Това богато последование, в следствие на усложнения си състав не е издържало на промените настъпили в богослужението. Най – вероятно с намаляване състава на служещите е изгубен смисълът вложен в този маслосвет. Елементите използвани от всеки един участник в последованието се откриват в други обреди и свещенодействия. От друга страна е правена разлика при осветеният елей в това последование и този използван при болен. При вторият – елей има оздравителни свойства. Като друга причина за отпадане на този чин може да се посочи, че важна роля изиграват заимстването на част от елементите му от други обреди като: погребение на възрастен, на дете, опело на свещеник, монах, мирянин, панихида и т. н. Остава да посочим - как е бил помазан покойника. Този въпрос в ръкопис № 64 остава

неопределен, защото няма рубрика, която да посочва действията с осветения елей. Най – вероятно е извършено преди спускането в гроба, а остатъкът изсипвали върху гроба му (кръстообразно). като отражение на тази практика откриваме в съвременния Требник, където в последованието „Погребение на възрастен“ е записано следното: „След отпуста тялото се слага в гроба и преди да бъде покрито, свещеникът взима с лопатата пръст, изсипва я накръст над тялото и казва „Господня е земята и онова що я изпълня“... Сетне излива над тялото накръст елей от кандилото, или изсипва пепел от кандилницата“ (Ordinary book, 2002: p. 272).

При погребението на дете се откриват същите действия (Ordinary book, 2002: p. 298). Причините за установяване на маслосвет над покойник като чинопоследование се крие както в старозаветната така и новозаветната традиция. Всичко това влияе на монашеските братства, които най- вероятно са въвели в употреба това чинопоследование. Отслабване влиянието на монашеските общности е една от причините за прекратяване използването на този маслосвет. Можем да определим, че маслосвет за покойник е бил отслужван през периода от началото на 1400 до 1806 г. т. е. до времето, когато св. Софроний Врачански написва своето Поучително евангелие.

Епископът на Враца дава едно от последните свидетелства за извършване на маслосвет над покойник (Vrachanski, 1856). В своите неделни проповеди св. Софроний подчертава: „Нали гледаме как изпровождаме мъртвите с молитви и песни, с туй показваме на Бога благодарение, обличаме ги с нови дрехи, с туй показваме нашето възкресение, наливаме върху им масло, с туй показваме нашето кръщение, кадиме ги с тамян, с той показваме тъмнатата на този свят, палиме свещи, с туй показваме светлината на онзи свят, полагаме ги срещу Изток, с туй показваме как ще оживеят и ще отидат къде изток за страшния съд“¹¹ (Vrachanski, 1856: p. 242). Така маслосвета над покойник е

¹¹ Цит по: Врачански, св. Софроний. Поучително евангелие За всичките недели през годината за господските и богородичните празници и за по-големите светии. Нови Сад., 1856 г. с. 242; [Revival Books / Възрожденски книги, <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/86>, (Last view: 01.09.2019)];

отслужван в продължение на четири века, като съставът му е бил установен още от самото начало.

Чинопоследванието може да се определи, че е било установено от времето когато Йосиф и Никодим помазали Христос със смес от смирна и алой преди да го положат в гроба (Йоан 19: 39-40). За това събитие св. Софроний пише следното: „Това змирно (смирна), дето помазали Христа, толко е прилепително, щото каквото се залепи за него, не може вече да се отлепи. Туй всичкото било според божието смотрение, щото като възкръсне Христос, да не кажат евреите, че го откраднаха апостолите...” (Vrachanski, 1856: p. 68). Така връзката между помазване на тялото и балсамирането му в древни времена са изконни свещенорействия получили своето поприще в маслосвет над покойник. С действието балсамиране от старозаветната епоха на Яков (Бит 50:2) и Йосиф (Бит. 50:26) се предвещава помазването на Христовото тяло, с което можем да означим, че старозаветните праотци са предобрази на Иисус. Това са събитията, които са станали основа за установяване на обряда помазване над покойник. Останалите действия повлияли за съставянето на чина се крият в апостолските и евангелските четива, произнасяни по време на неговото служене и съхранени в препис № 64.

Интернет ресурси / Internet Sources:

Canonization / Канонизация [<http://www.pravenc.ru/text/1470233.html>], (Last view: 01.09.2019)]

Wreath / Венчик [<http://www.pravenc.ru/text/150357.html>], (Last view: 01.09.2019)]

Prayers for the dead - Saint Tsar Boris Church / Молитвени последования за покойниците - Храм Свети цар Борис [<https://sveicarboris.net/2011/02/13/молитвени-последования-за-покойници>], (Last view: 01.09.2019)]

Revival Books / Възрожденски книги [<http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/86>], (Last view: 01.09.2019)]

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Avxentii, archim. (2006).** Liturgy. Plovdiv, 2006 (In Bulgarian) / [Авксентий, архим. Литургика. Пловдив, 2006 г.]
- Kodov, Hr. (1969).** List of Slavic manuscripts in the Library of BAS. S., 1969, V. V (In Bulgarian) / [Кодов, Хр. Опис на славянските ръкописи в библиотеката на БАН. С., 1969г., Т. V]
- Milosevic, Nenad, (2011).** Prayer for the dead. Belgrade, 2011 (In Bulgarian) / [Милошевич, Ненад. Молитвени последования за покойниците. Белград, 2011 г.]
- Ordinary book, (2002).** Ordinary book, Ed. St. Synod., S. 2002 (In Bulgarian) / [Требник. Синод. издателство. С. 2002]
- Petkanova, Donka, (2011).** Funeral customs and funeral texts according to literary sources. In: *Studia mediaevalia Slavica et Byzantina* Death and burial in the Judeo-Christian tradition. S. 2011, (In Bulgarian) / [Петканова, Донка. Погребалните обичаи и погребални текстове според книжовни извори. В: *Studia mediaevalia Slavica et Byzantina* Смъртта и погребението в юдео – християнската традиция. С. 2011 г.,]
- Popov, Iv. (1980).** Grievances (complaints of the dead). In: SBU, S., 1890. b. 2. (In Bulgarian) / [Попов, Ив. Тъжачки (оплаквания на мъртъвци). В: СБНУ, С., 1890 г. кн. 2.]
- Shivarov, protopr., Nikolai, (1992).** Biblical Archeology. S., 1992 (In Bulgarian) / [Шиваров, протопр., Николай. Библейска археология. С., 1992 г.]
- Shivarov, protopr., Nikolai, (2011).** Bible mournful songs in their ancient Middle Eastern context. In: *Studia mediaevalia Slavica et Byzantina* Death and burial in the Judeo-Christian tradition. S. 2011 (In Bulgarian) / [Шиваров, протопр., Николай. Библейските плачевни песни в техния древен близкоизточен контекст. В: *Studia mediaevalia Slavica et Byzantina* Смъртта и погребението в юдео – християнската традиция. С. 2011 г.,]
- Tsankov, St., candlestick, protodiac.; Stefanov, Iv.; Tsanev, P. (1913).** The rules of the Holy Orthodox Church with their interpretations. S. 1913 (In Bulgarian) / [Цанков, Ст., свещ., протодиац. Ив. Стефанов, П. Цанев. Правилата на св. православна църква с тълкованията имъ. С. 1913 г.]
- Vrachanski, St. Sophronius, (1856).** A gospel of instruction for all the Sundays of the year for the feasts of the Lord and the Virgin, and for the greater saints. Novi Sad, 1856 (In Bulgarian) / [Врачански, св. Софроний. Поучително евангелие За всичките недели през годината за господските и богородичните празници и за по-големите светии. Нови Сад., 1856 г.]

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL AND
HISTORICAL
HERITAGE

PRESERVATION
PRESENTATION
DIGITIZATION

Съставители
Галина Богданова
Ваня Матеева

Editors
Galina Bogdanova
Vanya Mateeva

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездното ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения. За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital/hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial intention. For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/ server written permission and/or fee is required.

© Авторски колектив, 2019

© Authors` Group, 2019

Технически редактори:
Николай Ноев
Калина Сотирова-Вълкова
Каляян Николов

Technical editors:
Nikolay Noev
Kalina Sofirova-Valkova
Kaloyan Nikolov

Научна поредица: том 5, брой 2 (7)/2019
Science series: vol. 5, issue 2 (7)/2019

www.math.bas.bg/vt/kin
ISSN: 2367-8038